

В. Ю. Полянська

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ПОЛІТИКО-ЕСТЕТИЧНИХ ЯВИЩ:
ОГЛЯД ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ ТА КОНЦЕПТІВ

Розглянуто можливості та перспективи застосування синергетичного підходу в дослідженні політико-естетичних феноменів. Здійснено огляд основних понять та концептів, які можна застосовувати для аналізу межових політико-естетичних явищ. Особливу увагу приділено концептам реплікатора, фракталу та методу естетичного моделювання синергетичних процесів у політиці.

Ключові слова: політична естетика, синергетика, естетичне моделювання, політико-естетичні явища, політичний розвиток, реплікатор, фрактал.

Епіграфом для даної статті могли б стати широко цитовані слова Нільса Бора: «Причина, чому мистецтво може нас збагатити, полягає в його здатності нагадати нам про гармонії, недосяжні для системного аналізу».

Дослідження можливостей пристосування синергетичного підходу до аналізу соціальних політичних явищ, зокрема, представлення соціальної та політичної систем як нелінійних, на які поширюється концепція синергетичного розвитку в процесі взаємодії порядку та хаосу, розглядається в роботах А. Аршинова, А. Венгерова, Ю. Данилова, С. Канікаускаса, С. Кеофі-Ревілла, С. Князеві, С. Курдюмова, С. Розова, В. Стьопіна. Дослідженням взаємовпливу та взаємодії естетичної та політичної сфер присвячені роботи П. Бурдьє, В. Бушанського, О. Дорського, Дж. Рансьєра, К. Сартвелл, Р. Харімана, М. Ямпольського та інших.

Концепція взаємопроникнення естетичного та синергетичного принципів до аналізу як процесу творчості, так і у деяких аспектах «політичної творчості» представлена в напрямку досліджень «синергетики творчості», серед яких можна назвати роботи Л. Бергера, Т. Бистрова, І. Євіна, А. Коблякова, М. Кагана, С. Махліна, Б. Пойзнера.

Метою статті є визначення основних напрямків застосування синергетичного підходу до аналізу політико-естетичних явищ, а також огляд основних синергетичних концептів, які можуть проявити свій евристичний потенціал у дослідженні окремих феноменів, що виникають на межі перетину політичної та естетичної сфер.

Синергетика – це напрямок наукових досліджень, який спрямований на дослідження нелінійних систем, що розвиваються, ускладнюються і руйнуються під впливом двох взаємодіючих начал – порядку та хаосу, ентропії та енергії. З точки зору політичної науки, синергетична парадигма, пристосована до політичних процесів та явищ, розглядається як досить продуктивна та евристична, але і тією ж мірою ризикована в силу обмеженості засобів для верифікації та прогнозування. І дійсно, синергетичний підхід долає обмеженість системного підходу, доповнюючи його глибинним розумінням природи політичних явищ, пов'язаних із самоорганізацією. Синергетичний підхід також можна продуктивно використовувати у комплексі з циклічним підходом, який досліджує проблему історичних циклів у розвитку соціальних систем різних масштабів, але не здатен пояснити, чому вибір того чи іншого варіанта розвитку складається в даний момент історичного розвитку.

Синергетика, як підхід до дослідження політичних процесів та явищ, виявляє певні закономірності політичної самоорганізації, пояснює сутність та природу політичного розвитку, доповнюючи політичні категорії більш складними характеристиками, що виявлені в системі та в будь-якій людській організації, при цьому залишає ве-

лику кількість питань та невирішених проблем. Одна з головних – обмеженість можливості прогнозування певних політичних процесів, таких як напрямки розвитку політичної системи, її стагнація, деградація або крах.

У загальному вигляді синергетичний підхід до політики виходить з положення про те, що людські індивіди схильні до творення певних організаційних структур, знаходячись у постійній хаотичній взаємодії між собою (Vengerov) [1]. Закономірності цієї взаємодії вкладаються в концепцію детермінованого хаосу, де хаос розуміється як носій зародків порядку, який поступово складається, коли системні елементи починають тяжіти до певного аттрактора. Коли певний аттрактор починає домінувати над іншими, притягуючи все більше елементів системи, виникає елементарна організація, яка поступово набуває системних якостей у певній конфігурації, встановлюється певна форма порядку. Але ця система розглядається як проста, недосконала і вона прагне до ускладнення, розвитку, постійної трансформації в бік вдосконалення. Розвиток передбачає, таким чином, ускладнення елементів системи, що саме по собі призводить до наростання ентропійних процесів в елементах системи та прагне до хаосу. В момент граничного стану системи, коли ентропійні процеси домінують над процесами впорядкування, які їх і викликали, система проходить точку біфуркації, певну точку неповернення, після якої система назавжди втрачає свої минулі властивості, руйнуючись (входячи у стан краху) або стаючи іншою системою, з відповідними відмінними від попередньої системними параметрами. Але параметри задаються все тими ж непередбаченим чином діючими аттракторами, які переорієнтують системні елементи на інші структуроутворюючі форми порядку (Kanikauskas 2003, p. 39) [2, p. 39].

Сама схема творення політичної системи (або, власне, будь-якої політичної організації), її розвитку та припинення існування, з точки зору філософії, могла б мати вигляд постійної діалектичної боротьби протилежностей, протиборство раціонального та ірраціонального; розгортання Дао, в символі якого чорна та біла рибки змикаються у єдиній межі кола; етичного лавіювання життя між двома основоположними початками буття – Добром і Злом; та навіть естетичного переживання Прекрасного та Жахливого. Не випадково поняття «політичний конфлікт», «політична криза», «політичний крах» або «політичний скандал», «політична змова» і т. д. несуть у собі не просто констатацію перемоги хаосу, невідконтрольного, інстинктивного, гріховного, недосконалого ірраціонального фактора, а саме оцінку, емоційну реакцію, переживання та навіть певне естетичне судження щодо конкретної події або навіть абстрактного поняття. В політичній науці ми стикаємося з необхідністю пояснювати, що, наприклад, політичний конфлікт має ряд конструктивних стосовно системи функцій, а політична

криза – це один із циклів розвитку не тільки політики або економіки, але і усього живого на планеті.

Проблеми наукової трактовки політологічних категорій ми лишаємо у вигляді постановки проблеми, оскільки вона вимагає особливих роз'яснень та глибокого дослідження. А основною метою даної роботи є виявити точки взаємодії, дифузії, інтеграції в рамках синергетичної парадигми політичної та естетичної сфер людського буття.

Як вже було сказано, політична система (як і будь-яка політична організація) проживає ряд станів у процесі свого життя/розвитку/становлення/трансформації (вживання відповідного терміна залежить від конкретного методологічного підходу). Причому стан політичної кризи, який проживає система, однозначно розцінюється дослідниками як момент, в який система руйнується, оскільки її системні параметри зміщуються, а системні елементи переформатуються під впливом аттрактора (певного потенціалу нової структури, «сірої конячки»). Також не викликає заперечень (про це свідчать конкретні дослідження у сфері політичної психології (Ol'shanskij 2001) [3], що в періоди політичних криз (які іноді співпадають у часі із соціальними, економічними, культурними і т. д.) особистість на будь-якому рівні соціальної структури відчуває цілу гамму емоцій, переживань, серед яких може бути і тривога, і підвищена емоційна чутливість, страх, гнів, прагнення до встановлення/відновлення справедливості, прагнення поборотися проти/за певну політичну ідею, силу і т. д. Політичним кризам також властиво супроводжуватися духовною кризою, ціннісною анемією, відстороненістю, втомленістю від політики або, навпаки, особливою збудженістю стосовно політичних подій.

Існують дослідження психологів, що твердять, що рівень агресивності в поведінці людини залежить, з одного боку, від психологічних схильностей людини, а з іншого – від конкретної ситуації. Так, флегматичний, майже роботизований у свої реакціях клерк, який раптом потрапляє у воєнний час у військові лави, отримує зрощу та право вбивати, здатен демонструвати зовсім «не характерну» для свого виховання, темпераменту і звичних моделей поведінки, агресивність, стрімкість, ризикованість, мужність і т. д. І навпаки, кризова ситуація, яка настає у людей так званого «середнього» віку, може спонукати людину до занурення в себе, психологічного регресу, апатії, а може перетворити людину на активно діючу особистість, що здатна різко змінити свій спосіб життя, свої основні заняття і т. д.

Тобто знову на поверхні лежить проблема невизначеності напрямку основної тенденції у формуванні домінуючих масових настроїв. Але тільки на перший погляд. Оскільки ще Цицерон досліджував ораторське мистецтво як можливість і вміння переконувати людей, впливати на масові емоційні реакції в державній діяльності. Окрім того, історія являє безліч прикладів цілеспрямованого направлення масових настроїв на певну емоційну домінуючу, найяскравішим прикладом якого може слугувати діяльність А. Гітлера.

Обидва приклади мають справу з реальною політикою і мають безліч наукових інтерпретацій. Але не можна ігнорувати спільне для обох – можливість використання емоційного, ірраціонального, чуттєвого аспекту людської психіки не просто в чийсь інтересах, а для створення певної моделі політичної структури, організації, політичного порядку. Слід також звернути увагу на те, що порядок ідентифікувати завжди простіше, оскільки

порядок, впорядкування, структура і організація є більшою мірою матеріальними субстанціями, зафіксованими у нормах, інститутах, актах лояльної політичної поведінки і т. д. (Cioffi-Revilla 1998) [4]. Складніше визначити прояви хаосу, наростання яких очевидно являє собою індикатор потенційно можливого кризового стану системи. Отже, порядок проявляється в нормі, ідеалі та актах людської поведінки (активної чи пасивної дії), які співвідносяться з даною нормою, ідеалом, порівнюються з ним і оцінюються як прийнятні або неприйнятні. Так, наприклад, у мистецтві радянського періоду нормальним було відображення різними засобами достоїнства праці, належності до пролетарської спільноти, лояльності вождю і т. д. Причому мистецтво демонструвало і транслювало специфічні моделі емоцій, переживань стосовно конкретного політичного об'єкта, кодуючи їх у відповідності із заданою програмою. Об'єкт: вождь – емоція: любов, відданість; об'єкт: спекулянт, людина, яка не працює на фабриці з усією відданістю Батьківщині, – емоція: зневага, презирство; і т. д.

Але акти, які соціологи називають девіантними, тобто відхилення у поведінці, звичайно мали місце в даному режимі. Подарунок вождю міг мати корисливу мету (очікування високого покровительства або окреме благо у вигляді квартири чи підвищення) і бути нецирим. У самопрезентації людей, тобто в одязі, способах поведінки, в добу 80-х, наприклад, поширюється стиль, зовсім протилежний сумлінному суворому робітникові, прообразу відомого радянського пам'ятника, з'являється культура «стиляг», яка змінює і зовнішній вигляд і емоційний стан «радянської людини». У сучасному суспільстві знаковим є вислів «бути у тренді», тобто слідувати нормі, ідеалу, моді.

У мистецтві, до речі, співвідношення між нормою та девіацією теж зумовлюється певним каноном, який структурує художні об'єкти в певному «тренді», який окремо можна досліджувати в рамках концепції політичної моди. А девіація, яка з'являється рано чи пізно, викликає два типи реакції. Перший варіант – ігнорування, яке розраховане на створення ситуації непоміченості даного «непорозуміння», випадкового збою в системних параметрах, який є ситуативним і не вартий глибокого аналізу. Другий варіант – інтеграція, тобто звернення до акту девіації як до виклику прогресивного начала, і спроба модернізації самої норми, звичайно в канонічних нормах, але в дещо зміненому, компромісному варіанті.

Якщо подивитися на принципи політичного життя, те саме, що сказано про художні акти, ми можемо сказати і про політичні акти, з цілим комплексом відмінностей варіативних, що принципово не заважають нашій логіці порівняння. Отже, політика, як і естетика, функціонує в рамках розрізнення та ототожнення, диференціації між ціннісними полюсами. У випадку політики – це розрізнення між другом та ворогом (за К. Шміттом) або ідентифікація з одним з них, у випадку естетики – відповідно це розрізнення між прекрасним та огидним, гармонійним та дисгармонійним. Спільним у обох сфер є особливості сприйняття, емоцій та почуттів, які виникають у процесі розрізнення та ідентифікації з однією зі сторін даного розрізнення.

Синергетичний підхід використовується також як методологічна основа досліджень в області проектування для екстремального середовища. Якщо говорити про політику, то мова тут іде в першу чергу про екстремальні стани політичної системи, як, наприклад, стан політичної кризи. Звідси виникає ідея про можливість прогнозуван-

ня та проектування («дизайну») об'єктів у середовищі, що нелінійно розвивається, в даному випадку політичної системи. Синергетичний підхід призначений в першу чергу для аналізу поведінки нелінійних систем, але він не заглиблюється в сутність процесів та явищ, які мають місце в системі, що робить синергетичну методологію дуже гнучкою та потенційно евристичною для міждисциплінарного використання. Саме тому ми можемо не вдаватися до подальших обґрунтувань виправданості прикладання описаного підходу до політичних процесів та явищ, які є аспектами розвитку політичної системи як нелінійної по суті.

У рамках проєктивного напрямку синергетичної парадигми оформився специфічний підхід, який умовно можна назвати «синергетикою творчості» (*Metodologicheskij sintez: proshloe, nastojashhee, vozmozhnye perspektivy* 2002) [5]. В рамках даного підходу центральне місце посідає художній образ як явище кооперації в самоорганізаційних процесах, тобто власне синергетичний ефект. Самоорганізація в даному підході розуміється як внутрішній розвиток системи, який становить фактично процес гармонізації системи, яка може задаватися, ініціюватися зовнішньою гармонізацією, яка виступає властивістю проєктивних методик.

Нелінійність, за Каганом, – це «буття теперішнього організовується з небуття минулого за рахунок небуття майбутнього», остання виступає при цьому, рушійною силою (Kagan 1997, p. 101) [6, с. 101]. Візуально цей процес виглядає як дещо петлеподібне, немов знак безкінечності, де точка перетину – це теперішнє. При цьому минуле виступає фундаментом для становлення структури, спрямованої на майбутнє, сформоване в дизайнерській проєкті.

Момент біфуркації в даному контексті передбачає можливість певного «спроєктованого вибору» системою певної опорної точки – аттрактора, який, будучи певним явищем, містить у собі програму процесу. Аттрактори можуть бути представлені у вигляді ключів – певні форми візуалізації майбутнього. Слід наголосити на цікавому аспекті, а саме, наявність естетичного компонента у використанні даної методології звільняє від необхідності верифікації отриманих результатів, оскільки образ, візуалізований або вербалізований, заміняє розрахунок, будучи носієм емоційних інтенцій, які актуалізуються при контакті із суб'єктом.

Але емоції самі по собі, залишаючись в особистій сфері кожної людини, не представляють інтересу для політичної науки. Інша справа, тенденція у продукуванні емоцій та формування певного «тренду», емоційного настрою, масових настроїв, а найголовніше – формування на їх основі конкретних смислових та цільових установок на певну дію, тобто формування схильності користуватися певною нормою поведінки, що закріплена в ідеології, режимі, законі, інституті і т. д. Отже, переживання людьми в період критичних системних станів яскравих емоцій являє собою той самий хаос, прояви якого так складно відшукати, точніше не самі емоції, а дії людей, які починають під впливом емоцій чинити так, як вони раніше навіть не думали чинити. Але сам момент «плавки» на емоційному вогнищі старих системних параметрів (установок, стереотипів, цінностей, норм поведінки і т. д.) означає, що світло цього вогнища вже саме по собі є сходом сонця нової структури, яка сформується в результаті актуалізації аттрактора.

В утворенні політичної структури найбільш ефективним аттрактором стає той, що здатен опанувати та

перепрограмувати колективні емоції. В даному випадку аттрактором може бути не політична ідеологія, конкретна політична ідея, символ або яскравий харизматичний лідер, а саме образ, емоційно привабливий, захоплюючий, доступний, однозначний у своїй домінуючій ноті, тобто з наявними владними інтенціями, такий, що реально відчувається і може бути трансльований з мінімальними втратами смислу. Навіть не скільки образ, а саме художній об'єкт, який може мати вигляд символу, гімну, аксесуару одягу, манери жестикулювати, осанки, мови (метафори), вчинку конкретної людини, образів «нормальної» або «ненормальної поведінки». І цей художній об'єкт стає частиною системи таких об'єктів, що і складають аттрактор. «Успіх» художнього об'єкта залежить від здатності його викликати споріднену емоційну реакцію в індивідів різного психологічного складу характеру, соціального статусу, рівня освіти і т.д.

А. А. Кобляков (Kobljakov) [7] досліджує метод естетичного моделювання. Основним мотивом творчої активності автор вважає протиріччя, яке, усвідомлюючись, вирішується певним чином. Естетичне моделювання в цьому аспекті складається з двох етапів: 1) виникнення протиріччя, його загострення до антитетичності (постановки проблеми); 2) віднайдення загальної (уніфікуючої) точки зору, трансформація позицій в комплементарність (вирішення проблеми).

Сутністю синергетики є кооперація антагоністичних процесів, взаємна доповнюваність конкуруючих між собою структур, «...насамкінець...консенсус і компроміс, примирення протилежностей являються в системі її (*синергетики*) образів, уявлень та цінностей основними параметрами порядку – як у пізнавальному, так і в аксіологічному вимірах» (Arshinov 1997, pp. 24–25) [8, с. 24–25]. У такому розумінні можна говорити про гармонію як фундаментальну основу як творчості, так і синергетики. Застосовуючи методологічний принцип гармонії можливим стає подолати ряд недоліків синергетичного підходу, а саме неможливості раціонального осмислення та в кінцевому рахунку прогнозування і управління об'єктів (нелінійних систем). Звичайно, це не означає, що використання принципу гармонії разом вирішує всі проблеми, мова йде про спробу раціонального моделювання творчого процесу в першу чергу як світоглядний акт.

Ще одним методологічним концептом, що розкриває евристичний потенціал у дослідженні міждисциплінарних феноменів естетики та політики є концепт фракталу. В 70-х роках вчені віднайшли образне «монтажне» і «колажне» асоціативне мислення людини на рівні функціонування мозку (Berger 1997, p. 367) [9, с. 367]. Складність картини світу знаходить безпосереднє вираження у прийомах мистецтва. Використання в сучасному мистецтві методів колажа/монтажа «виявляють зв'язки різних феноменів буття, або, навпаки, контрастно-парадоксальним чином співставляють їх, побуджуючи до нового осмислення. Нерідкий їх художній парадокс алогічного поєднання елементів – призводить до нового осмислення, знаменуючи якісний перехід сприйняття» (Berger 1997, p. 363) [9, с. 363]. Цей прийом, досить широко присутній в різних видах мистецтва, «відповідає і сучасним уявленням про несумірну «поліфонію» свідомостей множини людей, як і релятивістському уявленню про людську особистість – множинність можливих її психологічних виглядів і нерідко парадоксального поєднання її властивостей» (Berger 1997, p. 362) [9, с. 362]. В описаному прийомі, який застосовується у візуальному мистецтві, відображається його особлива природа, яку в

термінах синергетики можна виразити поняттям фракталу. В мистецтві присутні основні функції фракталу: зламаності та симетрії, самоподібності. Фрактальність мистецтва проявляється на семантичному рівні як фрактальна недосяжна різноманітність смислів.

Ще одним поняттям синергетичного підходу, яке може бути продуктивно використано в синтетичному дослідженні політики та естетики, є реплікатор. Реплікатор (від лат. *replicatio* – розгортання) можна трактувати як самовідтворювану в певних умовах, структуровану, відносно змінну інформаційну цілісність, тобто гештальт. Найпростішою логічною моделлю функціонування реплікатора може слугувати імплікація (від лат. *implicatio* – сплетення) – часто застосовувана людьми операція: if A, then B. Тут антецедент А – це певні умови, а консеквент В – це дія, яка в них відбувається, або нові умови, які породжуються А. За Д. Дойчем, реплікатор – це «об'єкт, збуджуючий певні середовища до свого копіювання» (Dojch 2001, p. 195) [10, с. 195].

Б. Пойзнер виділяє основні чотири властивості реплікатора (Pojzner 2000) [11]: 1) реплікатор здатен конкурувати з собою подібними за максимальне число відтворень (реплікацій), розходуючи іноді значні ресурси системи; 2) в точці біфуркації реплікатор може слугувати ініціатором («суб'єктом») самоорганізації в системі; 3) в реальності реплікатор реалізується у множині форм; 4) будучи концептом, реплікатор може в залежності від науки мати різні назви.

Поняття реплікатора запозичене з біології, де воно означає одиницю спадкової інформації; в соціальній культурології – це культурний зразок (cultural pattern у А. Кребера); в етнографії – традиція; у психології – символ та архетип (за К.-Г. Юнгом); в теорії програмування – комп'ютерний вірус (Sosnin, Pojzner 1997, pp. 103–122) [12, с. 103–122]. Слід звернути увагу також на те, що в лінгвістиці реплікатор – це елементарні смисли, фундаментальні концепти; в естетиці тождошності – повтор; в алгоритмічній естетиці – структури алгоритмів художньої творчості та критики; в історії грецької античності – архе («раціонально-априорні» структури міфу); у філософії екзистенціалізму – повторення: «повторення» (die Wiederholung у С. К'єркегора) як пробудження екзистенційного існування, «засвоєння» (das Aneignen у М. Хайдеггера) як повторення засвоєного духовної спадщини, «відновлення» (Wiederherstellung у К. Ясперса) як форма, в якій присутня раніше можливість екзистенційного існування здійснюється в душі окремої людини знову (Bol'nov 1999) [13]. В соціокультурній антропології – габітус в термінології П. Бурдьє (Burd'є 2001) [14] це структуруюча структура, тобто принцип, що породжує та організовує «практики та уявлення», система «когнітивних і мотивуючих структур». Реплікатор як культурний зразок – це об'єкт будь-якої природи у сфері дії культур, з якими окремі люди або соціальні групи координують своє сприйняття, мислення, уявлення, поведінку (Rozov 1992, p. 36) [15, с. 36]. Отже, люди роблять вибір зі стандартних варіантів поведінки. Людська особистість – це унікальна інтерференція реплікаторів, які задають форми нашої активності, в тому числі дослідницької, художньої, глядацької, читацької, слухацької і т.д.

Даний стислий нарис основних понять та концептів синергетики, які можна використати для аналізу політико-естетичних явищ, не претендує на вичерпність та систематизованість. Адже сама синергетична парадигма проходить етап становлення та методологічного оформлення, особливо що стосується соціально-гуманітарних

наук, у тому числі політичної науки. Але вже сьогодні можна говорити про ряд евристичних концептів синергетичної науки, які, будучи міждисциплінарними та в силу своєї онтологічної специфіки, можуть бути продуктивно використані в аналізі політичних явищ, особливо там, де вирішити поставлені завдання за допомогою системного методу неможливо. Це стосується, в тому числі, і проблем естетики політичних відносин, де досить продуктивно, на нашу думку, можуть бути використані такі концепти як аттрактор, реплікатор, фрактал, а також методи естетичного моделювання, заснованого на синергетичній парадигмі. Слід також зауважити, що можливості використання означених концептів є обмеженими самою їх специфікою, оскільки передбачають застосування точних математичних методів, яких гуманітарії часто уникають. Нашою задачею було означити основні напрямки подібних досліджень та сферу їх пристосування.

Бібліографічні посилання

1. Венгеров А. Синергетика и политика [Электронный ресурс] / А. Венгеров – Режим доступа : narod.yandex.ru/100.xhtml?spkurdyumov.narod.ru/Vengerov1.pdf (13.02.2013)
2. Kanikauskas S. Universalism in the light of synergetic paradigm: philosophical, social and political aspects January 2003 // Dialogue & Universalism. – 2003. – Vol. 13. – Issue 1/2. – P. 39.
3. Ольшанский Д. В. Основы политической психологии / Д. В. Ольшанский. – Екатеринбург : Деловая книга, 2001. – 496 с.
4. Cioffi-Revilla C. Politics and Uncertainty: Theory, Models and Applications / C. Cioffi-Revilla. – Cambridge University Press, 1998. – 301 p.
5. Методологический синтез: прошлое, настоящее, возможные перспективы / под ред. Б. Г. Могильского, И. Ю. Николаевой. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 2002. – 204 с.
6. Каган М. С. Эстетика как философская наука / М. С. Каган – СПб. : ТОО ТК «Петрополис», 1997. — 544 с.
7. Кобляков А. А. Синергетика и творчество: универсальная модель устранения противоречий как основа новой стратегии исследований [Электронный ресурс] / А. А. Кобляков. – Режим доступа : <http://spkurdyumov.narod.ru/Koblyakov/Sasha1.htm> (15.02.2013)
8. Аршинов В. И. Когнитивные стратегии синергетики / В. И. Аршинов // Онтология и эпистемология синергетики. – М. : ИФРАН, 1997.
9. Бергер Л. Г. Эпистемология искусства / Л. Г. Бергер. – М., 1997.
10. Дойч Д. Структура реальности / Д. Дойч. – Ижевск : НИЦ «РиХД», 2001. – 400 с.
11. Пойзнер Б. Н. О синергетическом измерении искусства. Обсуждение книги И. А. Евина «Что такое искусство с точки зрения физики?» (2000 г.) [Электронный ресурс] / Б. Н. Пойзнер. – Режим доступа : <http://spkurdyumov.narod.ru/Poyzner1.htm> (15.02.2013)
12. Соснин Э. А. Лазерная модель творчества (от теории доминанты к синергетике культуры) : уч. пособие / Э. А. Соснин, Б. Н. Пойзнер – Томск : Изд-во Том. ун-та, 1997. – 150 с.
13. Больнов О. Ф. Философия экзистенциализма / О. Ф. Больнов. – СПб. : Лань, 1999. – 224 с.
14. Бурдьє П. Практический смысл / П. Бурдьє. – СПб. : Алетейя, 2001. – 562 с.
15. Розов Н. С. Структура цивилизации и тенденции мирового развития / Н. С. Розов. – Новосибирск : НГУ, 1992. – 213 с.

Полянская В. Ю. Синергетический поход в исследовании политико-эстетических явлений: обзор основных понятий и концептов

Рассмотрены возможности и перспективы использования синергетического похода в исследовании политико-эстетических феноменов. Осуществлен обзор основных понятий и положений, которые можно применять для анализа междисциплинарных политико-

эстетических явлений. Особое внимание уделено концептам репликатора, фрактала и метода эстетического моделирования синергетических процессов в политике.

Ключевые слова: политическая эстетика, синергетика, эстетическое моделирование, политико-эстетические явления, политическое развитие, репликатор, фрактал.

Polyanska V. The synergetic approach to the political-aesthetical phenomenon study: the basic notions and concepts review

The possibility and perspective of the synergetic approach to the political-aesthetical phenomenon application is conducted. The starting point of this research is the idea, that political and aesthetical spheres have the correlations and interdependences. It's proposed the short view of the notions and concepts, which could be applied to the crossdiscipline political-aesthetical phenomenon. Special attention paid to the concepts of the replicator, fractal and the method of the aesthetical modeling of the synergetic process in the politics.

The article focuses on synergetic principles having special ontological and epistemological dimension and on their practical application. The author used the idea that synergetic laws can be reduced methodologically into social and political spheres. He gives concrete examples of such reduction, like the method of the aesthetical modeling. The main sense of this method is based on the category of the harmony as a general principle of the aesthetical and political objects organization. This approach concludes two levels: firstly, some contradiction appeared, became sharply till the problem formulation; secondly, the special point of view, transformation of the position to the complimentary, the way of the problem decision.

Concept of the fractal is used as possibility of the analysis on the semantic level the multisenses of the art and political form made artificial methods. Replicator is viewed as selfcreated in some conditions, structured, changeable informational integrity, that is "gestalt". The replicator has some special properties and could be initiator of the selforganization processes in the system and could be used as a concept in different sciences, and in politics to.

Keywords: political aesthetics, synergetic, aesthetical modeling, political-aesthetical phenomena, political development, replicator, fractal.

References

Arshinov, VI 1997, 'Kognitivnye strategii sinergetiki' ['Cognitive UDK 32.001

strategy of synergy'], *Ontologija i jepistemologija sinergetiki*, IFRAN publ, Moskow.

Berger, LG 1997, '*Jepistemologija iskusstva*' ['Epistemology art'], Moskow.

Bol'nov, OF 1999, '*Filosofija jekzistencializma*' ['The philosophy of existentialism'], Lan' publ, Saint Petersburg.

Burd'e, P 2001, '*Prakticheskij smisl*' ['Practical sense'], Aletejja publ, Saint Petersburg.

Cioffi-Revilla, C 1998, '*Politics and Uncertainty: Theory, Models and Applications*', Cambridge University Press.

Dojch, D 2001, '*Struktura real'nosti*' ['The structure of reality'], NIC «RiHD» publ, Izhevsk.

Kagan, MS 1997, '*Jestetika kak filosofskaja nauka*' ['Aesthetics as a philosophical science'], TOO TK «Petropolis» publ, Saint Petersburg.

Kanikauskas, S 2003, 'Universalism in the light of synergetic paradigm: philosophical, social and political aspects January 2003' *Dialogue & Universalism*, Vol. 13, Issue 1/2, p.39.

Kobljakov, AA, 'Sinergetika i tvorcestvo: universal'naja model' ustranjenja protivorechij kak osnova novoj strategii issledovanij' ['Synergetics and creativity: a universal model to eliminate contradictions as the basis of a new research strategy'] – viewed: <<http://spkurdyumov.narod.ru/Koblyakov/Sasha1.htm>> (15.02.2013)

Ol'shanskij, DV 2001, '*Osnovy politicheskoj psihologii*' ['Principles of Political Psychology'], Delovaja kniga, Ekaterinburg.

'*Metodologicheskij sintez: proshloe, nastojashhee, vozmozhnye perspektivy*' ['Methodological Synthesis: Past, Present and possible perspectives'], 2002, Izd-vo Tom. un-ta, Tomsk.

Pojzner, BN 2000, '*O sinergeticheskom izmerenii iskusstva. Obsuzhdenie knigi I. A. Evina «Chto takoe iskusstvo s tochki zrenija fiziki?»*' ['About synergistic dimension of art. Talk books I. A. Evin «What is art in terms of physics?»'] – viewed: <<http://spkurdyumov.narod.ru/Pojzner1.htm>> (15.02.2013)

Rozov, NS 1992, '*Struktura civilizacii i tendencii mirovogo razvitija*' ['Structure of civilization and world trends'], NGU, Novosibirsk.

Sosnin, JeA & Pojzner, BN 1997, '*Lazernaja model' tvorcestva (ot teorii dominanty k sinergetike kul'tury): Uch. Posobie*' ['Laser model of creativity (the theory of the dominant culture to synergetics)'], Izd-vo Tom. un-ta, Tomsk.

Vengerov A '*Sinergetika i politika*' ['Synergetics and policy'] – viewed: <narod.yandex.ru/100.xhtml?spkurdyumov.narod.ru/Vengerov1.pdf> (13.02.2013)

Надійшла до редколегії 01.03.2013 р.

Е. Н. Рудакова

Государственное казенное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Российская таможенная академия»

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ, ПОЛИТИЧЕСКИЕ И ИНЫЕ УГРОЗЫ И ВЫЗОВЫ В СФЕРЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ

Образовательная политика – один из важнейших факторов обеспечения национальной безопасности любой страны, и тем более важный, чем более высоким является уровень ее развития, поэтому проблема безопасности рассмотрена с позиций выделения тех угроз и вызовов, которые влияют на развитие сферы образования и должны найти свое отражение при определении стратегических приоритетов и задач развития образовательной системы.

Ключевые слова: образование, образовательная политика, национальная безопасность, угрозы, вызовы.

Безопасность государства в стратегическом плане определяется состоянием его системы образования. В Национальной доктрине образования отмечается, что на современном этапе развития России образование, в его неразрывной, органичной связи с наукой, становится все более мощной движущей силой экономического роста, повышения эффективности и конкурентоспособности народного хозяйства, что делает его одним из важнейших факторов национальной безопасности и благосостояния страны, благополучия каждого гражданина. Образование призвано использовать свой потенциал для консолидации общества, сохранения

единого социокультурного пространства страны, для преодоления этнонациональной напряженности и социальных конфликтов на началах приоритета прав личности, равноправия национальных культур и различных конфессий, ограничения социального неравенства (Nacional'naja doktrina obrazovanija v Rossijskoj Federacii 2000) [6].

Учитывая, что образовательная система – это живой организм и для нее нижний предел устойчивости – это возможность обеспечивать свое суженное воспроизводство, не теряя возможности в предоставлении своих услуг личности, обществу и государству на уровне,